

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ТОПОНІМІВ В АНГЛОМОВНИХ ФІЛЬМАХ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Чумак А.С.

викладач

Житомирський державний університет
імені Івана Франка

Актуальність обраної теми обумовлена зростаючою потребою у високоякісному міжкультурному обміні, що передбачає не лише передачу змісту, а й забезпечення адекватного сприйняття іноземного аудіовізуального контенту українською аудиторією. В умовах глобалізації англomовні фільми виступають вагомим джерелом інформації про культурні, географічні та ментальні особливості різних народів, що зумовлює важливість точного й виваженого перекладу власних назв, зокрема топонімів. Топонімічні одиниці, як складова мовної картини світу, є маркерами просторової ідентифікації, які беруть участь у репрезентації соціокультурного контексту оригіналу. Їх переклад вимагає ретельного дотримання балансу між семантичною точністю, фонетичною адаптованістю та культурною релевантністю, що ускладнюється в межах дубляжу й субтитрування.

Об'єктом дослідження є топонімічні назви, представлені в англomовних фільмах, а предметом – специфіка їхнього перекладу українською мовою з урахуванням жанрових особливостей аудіовізуального тексту та специфіки перекладацьких стратегій.

Метою дослідження є системний аналіз способів передачі топонімів українською мовою та виявлення характерних труднощів, що виникають у процесі перекладу назв географічних реалій у межах сучасного кінодискурсу.

У лінгвістичній практиці топоніми поділяються на реальні, тобто історично закріплені географічні назви, та вигадані, які створені спеціально для художнього твору або франшизи з метою відтворення певної просторової чи культурної реальності. Переклад реальних топонімів, як правило, здійснюється шляхом транскрипції або транслітерації відповідно до фонетичних та орфографічних норм цільової мови. До прикладу, назви *Chicago* та *Greenwich* передаються українською як *Чикаго* та *Гринвіч* відповідно. Водночас у низці випадків застосовується екзонімічний підхід, за якого використовується усталений відповідник у мові перекладу, як у випадку з *The Hague* – *Гаага* [1, с. 11].

Особливу перекладацьку складність становлять вигадані топоніми, що мають авторське або символічне навантаження. У цьому разі перекладач повинен обирати між збереженням оригінального звучання – для забезпечення стилістичної цілісності та автентичності – або ж адаптацією до мовних і культурних особливостей реципієнтської аудиторії з метою полегшення сприйняття. Так, у перекладацькій практиці відомими прикладами є транслітеровані назви *Hogwarts* – *Готворптс* та адаптована *Neverland* – *Ніколи-земля* [2, с. 57].

Особливу лінгвокультурну складність становлять топоніми, що несуть додаткове семантичне навантаження або виконують символічну функцію в межах наративу. Такі номінації не є лише географічними орієнтирами, а виступають засобами концептуалізації соціальних, політичних чи ідеологічних смислів, що закладені автором. У подібних випадках перекладачеві необхідно не лише зберегти форму, а й ретельно інтерпретувати глибинне значення, яке стоїть за назвою.

Характерним прикладом цього є вигаданий простір *Panem* у фільмі *The Hunger Games*, який репрезентує постапокаліптичну державу з виразно стратифікованою соціальною структурою. Назва *Panem* має латинське походження (*Panem et circenses* – «хліба і видовищ»), що символізує політичну стратегію контролю над масами через задоволення базових потреб і розваги. У цьому випадку буквальний переклад був би недоцільним і таким,

що втратить культурну алюзію, тому український переклад залишає назву *Панем* у транслітерованій формі, зберігаючи її звучання і символіку [3, с. 102].

Подібної уваги потребують також назви адміністративних одиниць у цій вигаданій державі – так звані *districts*. Переклад назв типу *District 12* як *Округ 12* демонструє застосування стратегії часткової доместикації: з одного боку, зберігається структурна схема і числова маркованість, а з іншого – надається український еквівалент слова *district*, який є зрозумілим широкому загалу глядачів. Такий перекладацький підхід забезпечує баланс між змістовою точністю і доступністю для цільової аудиторії, водночас не порушуючи стилістичної цілісності твору.

Значні перекладацькі труднощі виникають у випадках, коли топоніми поєднують у собі не лише функцію географічної номінації, а й мають додаткові омонімічні або асоціативні відтінки, які суттєво впливають на інтерпретацію художнього змісту. Йдеться про так звані «семантично насичені топоніми», які мають водночас буквальне, стилістичне й символічне навантаження. У процесі перекладу таких назв перекладач опиняється перед необхідністю збереження багатозначності значення, що ускладнює вибір стратегії трансляції.

Яскравим прикладом подібного топоніма є *Paradise Falls* з анімаційного фільму *Up* (реж. П. Доктер, 2009). Ця назва функціонує не лише як вигадана географічна локація (водоспад у Південній Америці), але й виконує глибоку сюжетну функцію, символізуючи недосяжну мрію, ідеалізоване уявлення про щастя та прагнення до реалізації особистісного сенсу життя. Англійський компонент *Paradise* (рай) несе релігійно-культурну асоціацію з ідеальним місцем, тоді як *Falls* (водоспад) позначає реальний природний об'єкт. У поєднанні ці слова створюють подвійний концепт: з одного боку – локація мандрівки, з іншого – метафора життєвої цілі.

У таких випадках дослівний переклад може зруйнувати авторський задум або знизити емоційно-семантичне навантаження. Український переклад *Райські водоспади* є прикладом вдалої спроби передати як географічну точність, так і ідеологічну багатовимірність назви. Це рішення поєднує у собі стратегії калькування та часткової адаптації, дозволяючи глядачеві зберегти розуміння ключового символу фільму.

На підставі проведеного аналізу можна виокремити низку провідних перекладацьких стратегій, які найчастіше застосовуються у процесі трансляції топонімів із англомовного аудіовізуального контенту українською мовою. До основних з них належать:

- транслітерація, що передбачає відтворення іншомовної топонімічної одиниці за допомогою графічних засобів мови перекладу з метою збереження її фонетичного образу. Ця стратегія є доречною у випадку з унікальними назвами, що не мають усталеного відповідника в українській мові (наприклад, *Manhattan* – *Мангеттен*);
- еквівалентний переклад, застосовуваний для загальновідомих географічних назв, які мають традиційно усталені відповідники у мові перекладу (наприклад, *Germany* – *Німеччина*);
- калькування, що передбачає дослівне відтворення морфемної або семантичної структури оригінального топоніма, частіше використовується у випадку вигаданих назв, особливо якщо вони мають прозору внутрішню форму (наприклад, *Riverdale* – *Річкове*);
- адаптація, яка включає модифікацію назви відповідно до культурних, мовних або асоціативних особливостей цільової аудиторії. Ця стратегія актуальна тоді, коли топонім є носієм культурних конотацій або містить елементи гри слів, алюзій чи метафор.

Зазначені стратегії не є взаємовиключними, а можуть застосовуватися комплексно, залежно від контексту, жанрових особливостей твору, очікувань цільової аудиторії та функціонального навантаження назви у межах фільму.

Отже, переклад топонімів у межах англомовного кінодискурсу є багаторівневим і складним процесом, який вимагає від перекладача не лише високої лінгвістичної компетенції, але й глибокої культурологічної обізнаності та інтерпретаційної гнучкості.

Якість реалізації цього процесу безпосередньо впливає на повноту сприйняття змісту фільму українською аудиторією, а відтак – на ефективність міжкультурної комунікації в цілому.

Список літератури:

1. Вергун Ю. І. Топоніми у художньому перекладі: лінгвокультурний аспект. Київ: Логос, 2019. 144 с.
2. Левченко М. Г. Особливості перекладу власних назв у фентезі-фільмах. Вісник Київського лінгвістичного університету. 2021. Вип. 34. С. 55–61.
3. Чекаль Л. В. Переклад як інтерпретація простору у кінодискурсі. Мовні і концептуальні картини світу. 2022. № 14. С. 100–105.